

Սույն գիրքը թվայնացվել է Գրքասեր ՀԿ-ում՝ հայերենով գրականության պահպանման, հանրայնացման և ժամանակակից թվային միջավայրում հասանելի դարձնելու նպատակով:

Կազմակերպության նախաձեռնությունը միտված է հայերեն գրքերի և տեքստերի տարածմանը, ընթերցանության խթանմանը և մշակութային ոչ նյութական ժառանգության պահպանությանը՝ ապահովելով դրանց հասանելիությունը հնարավորինս լայն շրջանակների համար:

Մենք հավատում ենք, որ թվայնացումը ոչ միայն պահպանման միջոց է, այլև գիտելիքի, գրականության և մշակույթի շարունակական փոխանցման կարևոր ուղի:

Գրքասեր ՀԿ-ն գրքերը ձայնագրում և թվայնացնում է բացառապես Ձեր նվիրատվությունների շնորհիվ: Կազմակերպությանը կարող եք օժանդակել հետևյալ հղումով՝

<https://grqaser.org/hy/donate>

Ստուգված

Հայ գրականություն, Պատմվածք, Արձակ
13+

Վահան Թոթովենց

Պարտություն փիլիսոփայական ֆրոնտում

Ամառվա արձակուրդին անգործ էի և պաշտոն էի փնտրում:

— Մեռելաթաղի գրասենյակում միշտ էլ գործ կլինի,— ասաց ընկերս,—
թերթն աչքի անցրու և կգտնես:

Առավոտյան կանուխ գնեցի մի թերթ և «ուզվում է» բաժնում կարդացի՝

«Ուզվում է մի պաշտոնյա մեռելաթաղի գրասենյակի համար, երեկոյան
ժամը 8-ից մինչև 11, միայն պետք է պատասխանի հեռախոսին»:

Դիմացի և ստացա պաշտոնը: Անակնկալ եղավ առաջարկված
շաբաթականը՝ 25 դոլլար: Ամբողջ օրն աշխատողները հազիվ շաբաթը 15 դոլլար
էին ստանում:

Այդ իրիկունն իսկ գործի անցա: Հետո տարի Դանթեի Հատորները և սկսեցի
կարդալ և ուսումնասիրել:

Գործս լավ էր գնում: Հեռախոսի զանգն ամբողջ երեք օր չզանգահարեց, և ես
խորասուզվեցի Դանտեի ուսումնասիրության մեջ, անտառի ծակից մտա և դուրս
եկա մինչև Բեատրիչեի ներկայության, երկնային լույսերի ծովում:

Գործն սկսելու երկրորդ օրը եղբայրս ինձ հանդիպեց և հարցրեց.

— Ուր ես ծառայում:

— Մեռելաթաղի գրասենյակում:

— Ուրիշ գործ չկարողացար գտնել:

— Ուրիշ գործ չեմ էլ ուզում,— պատասխանեցի,— դու ամբողջ օրն աշխատում ես և ստանում ես 14 դոլլար, իսկ ես միայն երեք ժամ նստելով ստանում եմ 25 դոլլար:

— Երևի մինչև հիմա հեռախոսը չի գանգահարել:

— Այո:

Եղբայրս հեգնորեն ժպտաց, գլուխը երերցրեց:

Ես ոչինչ չհասկացա, կարծեցի թե դեռևս նա իր ատամներն է կրճտացնում, որ ես չափահաս դառնալով՝ ազատվեցի այն կապանքներից, որ ամերիկյան օրենքը սահմանում էր անչափահասների համար, տալով նրանց իրենց ծնողների, մեծ եղբայրների կամ հորեղբայրների խնամքին և բռնապետության:

Պատահեցի մի քանի բարեկամների:

— Ո՞ւր ես ծառայում:

— Մեռելաթաղի գրասենյակում:

— Ոհո՛...

Ի՞նչ կա, ի՞նչ է պատահել, ինչ կարող է պատահել,— մտածում եմ:

Առավոտյան պատահում եմ մեռելաթաղի դիրեկտորին:

— Ինչպե՞ս է ձեր գործը,— հարց է տալիս:

— Չափազանց լավ,— պատասխանում եմ:

— Ուրախ եմ, շատ ուրախ եմ, խոստանում եմ եկող ամիս ավելացնել քո ռոճիկը,— ասում է դիրեկտորը:

Հրճվում եմ: Ման եմ գալիս ամբողջ քաղաքում գտնելու և պատմելու նրան իմ հաջողությունները:

Դիրեկտորն ամեն պատահելուն՝ ուսս ծեծում է և ասում.

— Եթե ինձ մոտ մնաս՝ ես ամեն ամիս քո ռոճիկը կավելացնեմ:

Չորրորդ օրը, երբ զբաղված էի Դանտեով, ժամը տասին մոտ, հեռախոսը գանգահարեց.

— Հըլո՛...

— Հըլո՛...

— Լոյդի մեռելաթաղի գրասենյակն է:

— Այո:

— 125-րդ փողոցի N600 տանը մեռավ պրն. Վիլյամ Յովրդ Ջոնսոնը, ինդրում եմ գալ տանել:

— Շատ լավ, շատ լավ, այս րոպեիս:

Ես հրահանգ ստացել էի, որ եթե այդպիսի հեռախոս լինի՝ անմիջապես լուր տամ Լոյդ մեռելաթաղի ընկերության ախոռը, որպեսզի տանեն հուղարկավորական կառքը և բերեն մեռելը: Ամերիկայում մեռելը երբեք տանը չեն պահում: Մեռելաթաղի ընկերությունը բերում է նրանց սառցատուն, պահում մինչև հուղարկավորության օրը՝ տանելու մեռելատիրոջ նշանակած վայրը: Անմիջապես զանգահարեցի ախոռը, հայտնեցի մեռելի անունը և հասցեն ու շարունակեցի կարդալ Դանտեն, բայց մի քիչ կարդալուց հետո՝ ակամա մտածեցի մեռնողի մասին:

— Մենք բոլորս էլ պիտի մեռնեք,— տրամաբանեցի և շարունակեցի Դանտեի վերծանումը:

Կես ժամ անց այս անգամ դուռը զանգ տվին և ես բաց արի դուռը: Սև կառքը կանգնած էր դռանը և ինձ թվաց, որ նա այնքան խոշոր է ու բարձր, ինչպես մի հսկա ժայռ: Նախ՝ կարծեցի, որ կառապանը մեռելի կառքը կանգնեցրել է իմ գրասենյակի դռանը, որպեսզի արձանագրություն կազմեմ և ապա տանի սառցատունը, բայց կարծիքս մի րոպեում ջախջախվեց, երբ չորս հոգով սկսան մեռելը վար առնել և բերել իմ գրասենյակը:

— Գրասենյակումս եք պահելու, ինչ է, — գոռացի:

— Սառցատունն ենք դնելու, — ասաց կառապանը:

Հիշեցի, որ իմ գրասենյակի մեջ բացվում էր մի դուռ, որ թաղիքով և խնամքով ծածկված էր և վրան ծաածկագրով բացվող մի մեծ կողպեք կար:

— Երևի դա է սառցատունը,— մտածեցի, երբ արդեն մեռելը պառկեցրել էին թաղիքն դռան առաջ և կառապանը հեգելով կողպեքը բաց էր անում:

Աչքս նետեցի մեռելի վրա և...ցնցվեցի, մի պառավ և նիհար մարդ, բերանը բաց, որի մեջ ցցված էր մի համառ և մաշած ատամ, ծնոտն աջի վրա ծռած, աչքերը կիսափակ և անկենդան. երբեք չէի տեսել մարդկային մարմինն այդքան այլակերպ, ոհ, նրա ձեռները, այնքան երկար և այնքան բարակ, կարծես ռենտգենյան ճառագայթներով հանված լուսանկար լինեին:

Կառապանը, դուռը բանալուց հետո՝ ձեռքը երկարեց ներս, սեղմեց էլեկտրական կոճակը: Սառցատունն լուսավորվեց: Չորս հոգի էլի գրկեցին Վիլյամ Յովրդ Ջոնսոնը, տարին ներս և մերկացնելով նրան նետեցին մի սառույցե անկողնի մեջ: Այն ժամանակ տեսա, որ այնտեղ հանգչում էին հինգ-վեց հոգի ևս: Կառապանը Ջոնսոնին տեղավորելուց հետո ցույց տալով մեռելներից մեկին՝ ասաց.

— Սրան վաղը պետք է տանենք գերեզման, արդեն երկար պառկեց այստեղ,— ու, բռնելով նրա ձեռքը, հարգալիր բարևեց և սկսեց խոսել նրա հետ.

— Դրսում շոգ է, բայց դու այստեղ երևի լավ ես զգում սառույցի մեջ, վաղը քեզ էլ կտանենք գերեզման, հա, չես ուզում, քո տերը երկար չի կարող վճարել, այստեղ նիյուրանոցից թանկ է, իմանում ես:

Կառապանը դարձավ մեզ և՛

— Սրա փորը բավական մեծ էր, բայց հիմա համեստացել է, խոտը քիչ էր, ինչ անենք:

Կառապանը ցույց տալով մի պառավ կնոջ՝

— Սրա տերերը մոռացել են սրան, քավթառն սկսել է հոտել, սառույցն էլ չի օգնում:

Ապա կառապանը, ցույց տալով մի փոքրիկ մատղաշ երեխայի, ժպտաց և՛

— Դեռևս ծիծաղում է, իհարկե ոչ մի ցավ չտեսավ կյանքում:

— Անհամ կատակներ ես անում, Յերրի,— ասացի:

Կառապանն ուշադրություն չդարձրեց իմ խոսքին:

— Ես ասել եմ, որ մեռնելուց հետո ինձ այստեղ չպահեն,— հարեց կառապանը:

— Ցուրտ է դրա համար, հարց տվեց իր օգնականներից մեկը:

— Չէ, ցուրտը ոչինչ, ծախսը շատ է, սրանց տերերն օրեկան 10 դոլար են վճարում, ափսոս չէ փողը մեռնելուց հետո:

Բոլորը դուրս եկան: Կառապանը նոր ծածկագրով կողպեց դուռը, և բոլորը հեռացան: Ես մնացի մենակ: Նստասեղանի առաջ և քաշեցի Դանտեն առաջս, բայց զգացի, որ ատամներս սղմվում են իրար: Մեռելների վախը պաշարեց ինձ, և ավելի ուժգին անդրադարձավ իմ վրա, երբ մի վայրկյան հիշեցի, որ այդ մեռելների կողքին ամբողջ չորս գիշեր մնացել էի առանց գիտենալու: Գերագույն կամքով ես ինձ սիրտ տալով՝ սկսա կարդալ, բայց ականջիս ներսից ձայներ հասան, կարծեցի, որ սառույցների ձայն է:

— Երևի մեկն ու մեկը վրայից նետեց սառույցները և մոտենում է դռան,— արտասանեցի բարձրաձայն:

Դեռևս նստած եմ: Չեմ շարժվում: Ոչ գիրք է երևում աչքիս, ոչ սեղան, միայն լսում եմ չարագուշակ ոտնաձայն: Էլի կամքի մի կոչում: Սկսում եմ փիլիսոփայել — բոլորս էլ պետք է մեռնենք, այդ մեռելներն ուրիշ բան չեն, եթե ոչ քիմիական մի զանգված, ոչի՛նչ, ես էլ պետք է մեռնեմ, հայրս էլ մեռավ, ես մեռելներ շատ եմ տեսել: — Հանկարծ զգում եմ, որ ոտքի եմ կանգնած: Ձայները մոտենում են:

— Ոչինչ, ասում են ինքս ինձ,— ի՛նչ են իմանում մեռելները կեղպեքի ծածկագիրը: Չեն կարող բանալ դուռը:

Բայց դռան ճեղքից նշմարում են Վիլյամ Յոզեֆի Զոնսոնի աչքերը:

Միայն հույսս մնում է փիլիսոփայությունը: Դիմում եմ բոլոր փիլիսոփայական ֆրագմենտին —

«Գերեզմանից սկսում է լույսը»:

«Կյանքը ունայն է»:

«Մահը հավիտենական խաղաղություն է»:

«Երանի նրանց որոնք...»:

Վիլյամ Յոզեֆի Զոնսոնն ուզում է կողպեքը բանալ և դուրս գալ: Հիշում եմ այն փոքրիկ երեխային: Խղճում եմ այն նրան: Ո՞վ է բանտարկել այդ անմեղ մանուկը պառավների հետ:

— Եթե այդ երեխան չի վախենում, ես ինչու եմ վախենում,- մտածում եմ ինքս ինձ սիրտ եմ առնում, ոտներս խփում եմ գետնին, գնում եմ, նստում սեղանի առաջ: Հանկարծ մի գոռոց և ահռելի պայթյուն: Սրտիս բոլոր սյուները քանդվում են: Ատամներս սկսում են կափկափել: Շարժվում է տակիս աթոռը: Մեկը հետո է խոսում: Սկսում է բղավել և տարերային կերպով շարժվել: Հանկարծ ինքս ինձ գտնում եմ փողոցում: Ահա Օպընհայմը: Ինչ գործ ունի Օպընհայմը մեռելների հետ: Միթե փողոցում չեմ:

— Պր-ն Օպընհայմ, բարև ձեզ:

— Բարև ձեզ:

— Ուր եք գնում:

— Կաֆե: Գնանք միասին,— ասում է Օպընհայմը: Դժգունել եք Դուք:

Մտնում ենք կաֆե: Մարդիկ խոսում են, ծիծաղում: Վերագտնում եմ ինքս ինձ: Ամբողջ գիշերը ման եմ գալիս և չեմ գնում սենյակս մինչև արևի ծագումը:

Առավոտյան մտածեցի գնալ գրասենյակ, պաշտոնապես հրաժարվել պաշտոնից և ստանալ երեք օրվան աշխատավարձ: Քայլերս ուղղեցի դեպի գրասենյակ, բայց ոտներիս աշխույժը կամաց-կամաց նվազեց:

— Վաղը կգնամ,— մտածեցի և հետաձգեցի վաղվան:

Այդ վաղը մինչև հիմա շարունակվում է:

1924 թ.